

Az utcanevek revíziója eddig 34 településünkön 115 esetben járt névcserével. A folyamat még nem zárult le, néhány változás még várható, de annyi máris látható, hogy a továbbiak a kialakult képet lényegesen nem módosítják.

VADAS FERENC

A zsidó névelem Veszprém megye földrajzi neveiben

GAZDA ANIKÓ a Magyarországi zsinagógák (Bp., 1989) című kiadvány bevezető soraiban tömören összegzi a zsidó lakosság szerepét a települések struktúrájában. Rámutat: "Ha ... a nyomokban kimutatható kereskedelmi központ alapján tovább kutatunk az ott élt zsidók után, a helyi emlékezet – a térképek és levéltári iratok segítségével – elvezet az egykori zsidó közösségek színterére, illetve annak épületeihez." GAZDA ANIKÓ az építész szemével nézi és értékeli a magyarországi zsinagógák múltját és jelenét. Kiemeli: "A zsinagóga, az iskola, a rituális fürdő, a vágoda, a rabbi-, a kántorház és a tanítólakásnak együttese a közösség felfogását és nagyságát is elénk tárja. Megfordítva – a statisztikai adatok lélekszámadataiból a helyszíni tapasztalatok alapján következtetni tudunk a közösségi intézmények nagyságára" (i. m. 9–10).

Ehhez a felméréshez ad igazolást vagy újabb adatot a földrajzi neveken megőrzött múlt, mint "szellemi" helyszíni tapasztalat. A következőkben Veszprém megye földrajzi neveiben vizsgáljuk meg az e témakörbe tartozó zsidó névelemmel alkotott földrajzi neveket. (A népi névalkotásban az izraelita elnevezés nem él.) Forrásunk: Veszprém megye földrajzi nevei 1. A Tapolcai járás. Bp., 1982; 2. A Pápai járás. Bp., 1987; 3. Az Ajkai járás. Bp., 1991; 4. A Veszprémi járás. (megjelenés alatt).

A *Zsidó temető* mellett a *Zsidó templom* képezi névanyagunkban azt a nevet, amely legnagyobb számban őrizte meg a zsidó népesség emlékét. Húsz településen fordul elő az elnevezés. A Magyarországi zsinagógák című kiadvány Veszprém megyének kilenc zsinagógáját említi. GAZDA ANIKÓ építészeti szempontból a kővágóörsi, pápai, sümegi, tapolcai, várpalotai zsinagógákat vizsgálja, de számon tartja a bakonytamási, balatonfüredi, nagydéli épületeket is. Ezek közül a bakonytamási gyűjtésünk nem tartalmaz adatot, viszont még 17 településen tudnak adatközlőink volt zsinagógáról. Jellemző a népi névadásra, hogy általában a keresztény névadás terminológiáját alkalmazza a zsinagógára, templomnak nevezve azt éppúgy, mint bármely más felekezetét. Ugyanígy jár el, amikor a rabbit *zsidó pap*-nak, lakhelyét *zsidó pap háza*-nak nevezi.

A *zsinagóga* szó hét alkalommal szerepel a megnevezések között. A pápai, sümegi, várpalotai adat névvariáció. Adataink közül a 4/20/111. (Várpalota), és a 4/36/677. (Veszprém) utal a stílusra. Az általánosan használt *zsidó templom* mellett él

a *zsidó imaház* elnevezés is. Érdekes a pápai adat, mely a (2/29/293.) *Zsidó templom* mellett egy kisebb építményt is számon tart (2/29/294.) *Zsinagóga* : *Zsidó imaház* néven.

A nagyobb településeken a zsinagóga mellett állt a rabbiház és a sakterház, valamint az iskola. Erre az együttesre Sümegen, illetve Pápán találunk példát: (1/11/148–50.) *Sakterház, Rabbiház, Zsinagóga*, illetve: (2/29/291.) *Zsidó iskola*, (2/29/293–5.) *Zsidó templom, Zsinagóga* : *Zsidó imaház, Rabbiház*. Veszprémben (4/36/675–7.) a *Zsidó paplakás*, a *Zsidó iskola* (rabbi- és kántorlakással), a *Zsinagóga* volt egymás mellett. Nemesszalókon (2/47/11–13.) a *Zsidó templom*, a *Rabbi ház* : *Zsidó paplakás*, és a *Zsidó iskola*, Csabrendeken (3/46/39., 79.) a *Zsidó templom* és a *Zsidó pap háza*, Diszelben (1/27/25–6.) a *Zsinagóga* és a *Zsidó iskola*, Tapolcán (1/29/63., 71.) a *Zsidó iskola* és a *Zsidó templom*, Devecserben (3/30/71., 92.) a *Zsidó templom* és a *Zsidó iskola*, Balatonfüreden (4/56/171.) a *Zsinagóga*, Lókúton (4/19/60.) a *Zsidó iskola* képezi a zsidó felekezet kulturális központját. Érdekes elnevezés, mintegy jelzi ezt a centrumot a *Zsidó udvar* Tapolcán az (1/29/63.) névváltozataként. Ugyancsak ez a név él Kapolcson (1/13/11.), mely ma utcarész, s az utca azon szakaszát jelöli, ahol 1945 előtt a zsidó templom és a rabbiház állt. Nagydémen (2/11/46–7.) a *Zsidó templom* mellett a *Zsidó fürdőház* állt. Bekerült a földrajzinév-gyűjteménybe Pápán a (2/29/374.) *Zsidó kórház*, mely így máig megőrizte nevében léte emlékét.

Ha a zsinagógák köré "felrajzoljuk" a *zsidó bolt, zsidó ház* típusú neveket, előttünk áll a településszerkezetben a zsidó közösség helye és szerepe – úgy, ahogyan erre GAZDA ANIKÓ utal. A néphagyomány a nevekben megőrzött azonban olyan objektumokat is, amelyek a múlt kutatásakor hiányt pótlók lehetnek.

VARGA MÁRIA

Kincső – Kin-tseu

Gyakran előfordul a magyar személynévadás történetében, hogy egy-egy neves írónk és költőnk által teremtetett név – a mű népszerűségének vagy a név hangulatának és hangzásvilágának köszönhetően – beépül a közhasználatba, anyakönyvezhetővé válik. Ilyen például a legismertebbek közül Dugonics András *Etelká*-ja, Arany János *Gyöngyvér*-e. Személyneveink e csoportját gazdagítja dolgozatom témája is, Jókai *Kincső*-je.

Jókai Mór 1872–74-ben írt *A jövő század regénye* című művében egy egész fejezetet szentel *Kincső*-nek, itt azonban helységnévként szerepel: a főhős, Tatrangi Dávid által keresett és véletlen balesete során megtalált magyar őshaza neve. Innen származik a mai, igen ritka *Kincső* női nevünk.